

1 Vad innebär den juridiska termen "föräldransvar" i praktiken? Vilka rättigheter och skyldigheter har den som har föräldransvar?

Med föräldransvar avses vårdnad om ett minderårigt barn. Föräldransvaret innefattar både en förälders skyldighet och rätt att ta hand om barnet. Föräldransvaret innefattar en skyldighet att sörja för omsorgen om barnets person (*vårdnad om person*), rätten att förvalta barnets tillgångar (*vårdnad om egendom*) och rätten att fatta beslut i frågor som rör barnet. Vårdnaden om egendom inbegriper rätten och skyldigheten att förvalta barnets tillgångar och att företråda barnet. Detta hindrar inte barnets rätt att själv förvalta sina tillgångar i de fall som föreskrivs i lag.

En förälder har rätt att fatta beslut för sitt minderåriga barn, däribland rätten att fatta beslut i vardagsfrågor (vanligtvis omvårdnadsfrågor) som rör barnet. Att fatta beslut i vardagsfrågor innebär i regel att man fattar vanliga, ofta förekommande beslut som inte har bestående följder för barnets utveckling. Utöver rätten att fatta beslut har en förälder med vårdnad om ett barn rätt att företråda sitt minderåriga barn. Föräldrar med gemensam vårdnad delar rätten att företråda barnet.

Båda föräldrarna har rätt till umgänge med sina barn, dvs. båda föräldrarna har en skyldighet och en rätt att upprätthålla kontakten med sina barn. Föräldrars rätt till kontakt med sina barn beror inte på om de har vårdnaden om barnet eller inte. Föräldrarna har också en underhållsplikt gentemot sina minderåriga barn.

2 Vem är det i allmänhet som har föräldransvaret för ett barn?

Föräldrars och barns ömsesidiga skyldigheter och rättigheter grundas på släktskap. Släktskap fastställs i enlighet med det förfarande som föreskrivs i lag. En kvinna som föder ett barn är mor till det barnet. Den man som har avlat ett barn är far till det barnet. Ett barn anses ha avlats av en man som är gift med barnets mor vid tidpunkten för barnets födsel, som har erkänt sitt faderskap eller vars faderskap har fastställts av domstol.

Föräldrar som är gifta med varandra har gemensamt föräldransvar, dvs. gemensam vårdnad om sina barn. Om föräldrarna till ett barn inte är gifta med varandra vid tidpunkten för barnets födsel har de gemensamt föräldransvar såvida de inte uttryckligen har meddelat att de vill att den andra föräldern ska ges föräldransvaret i samband med sin avsiktsförklaring beträffande erkännande av faderskap eller moderskap.

Om ingen av ett minderårigt barns föräldrar har rätt att företråda barnet eller om det inte går att fastställa vilka som är barnets föräldrar utses en förmyndare för barnet. I så fall ges förmyndaren vårdnaden om barnet. Förmyndaren är skyldig att tillse barnets uppföstran och utveckling och att skydda barnets personliga och äganderättsliga intressen.

En vuxen person med full rättskapacitet (t.ex. en anhörig till barnet eller en tredje man) eller en juridisk person (ett företag eller en lokal myndighet) kan utses till förmyndare. En juridisk person utses till förmyndare om det inte går att hitta en lämplig fysisk person eller om en förälder i sitt testamente eller arvsavtal har angett att en juridisk person ska utses till förmyndare. Den juridiska personen är skyldig att systematiskt söka efter fysiska personer som kan utses för att utöva förmyndarskapet, och att ge dessa råd och utbildning.

Till dess en förmyndare har utsett utförs förmyndarens uppgifter tillfälligt av de lokala myndigheterna i den landskommun eller stad där barnet är folkbokfört, förutsatt att villkoren för förmyndarskap är uppfyllda. När de lokala myndigheterna i den landskommun eller stad där barnet är folkbokfört utför sina förmyndarskapsuppgifter har de samma rättigheter och skyldigheter som en särskilt förordnad förmyndare.

3 Kan en annan person bli utsedd i föräldrarnas ställe om de är oförmögna eller ovilliga att utöva sitt föräldransvar över sina barn?

Om föräldrarna är oförmögna eller ovilliga att utöva sitt föräldransvar kan de samtycka till att barnet adopteras bort. En förälders samtycke till adoption träder inte i kraft förrän åtta veckor efter barnets födelse, och en ansökan om adoption kan inte inges till en domstol innan föräldrarnas samtycke har trätt i kraft. Med en förälders samtycke kan ett barn överlämnas till en person som vill adoptera barnet, så att denna kan ta hand om barnet innan samtycket till adoption träder i kraft.

Om ingen av föräldrarna till ett minderårigt barn har rätt att företråda barnet eller om det inte går att fastställa vilka som är föräldrar till barnet utser domstolen en förmyndare på eget initiativ eller på grundval av en ansökan från de lokala myndigheterna i en landskommun eller stad eller från en berörd person.

4 Hur fastställs föräldransvaret för framtiden om föräldrarna skiljer sig eller separerar?

Om föräldrarna skiljer sig eller separerar måste de fastställa hur de framtida vårdnadsfrågorna ska lösas. Föräldrar som har vårdnad kan ingå ett avtal om formerna för utövandet av deras gemensamma rättigheter att företråda barnet. Beslut om ändringar av formerna för vårdnaden, inklusive beslut om att den gemensam vårdnaden ska upphöra, får emellertid endast fattas av en domstol.

Varje förälder har rätt att vända sig till en domstol för att begära att vårdnaden om barnet helt eller delvis ska flyttas över till honom eller henne. En domstol kan även döma i en vårdnadstvist inom ramen för ett pågående mål om detta krävs i samband med äktenskapsskillnad eller betalning av underhållsbidrag.

5 Om föräldrarna sluter ett avtal om föräldransvar, vilka formella krav måste vara uppfyllda för att avtalet ska vara rättsligt bindande?

Föräldrar med vårdnad kan fritt avgöra hur den gemensam vårdnaden ska delas upp. Beslut om ändringar av formerna för vårdnaden, inklusive beslut om att den gemensam vårdnaden ska upphöra, får emellertid endast fattas av en domstol. Vårdnadsfrågor avgörs genom bindande domstolsbeslut. När domstolarna prövar ärenden som rör ett barn ska de framför allt vägledas av barnets bästa och ta hänsyn till alla omständigheter och de relevanta personernas legitima intressen. Vårdnadstvister är familjerättsliga ärenden, som prövas av domstolar efter en ansökan och som avgörs genom meddelandet av ett föreläggande. För att en förälder ska få sina rättigheter i förhållande till ett barn fastställda måste han eller hon inge en ansökan till domstolen.

6 Vilka alternativ finns det för att lösa konflikten utan att gå till domstol om föräldrarna inte kan komma överens om föräldransvaret?

Föräldrar med vårdnad kan fritt avgöra hur den gemensam vårdnaden ska delas upp. Beslut om ändringar av formerna för vårdnaden, inklusive beslut om att den gemensam vårdnaden ska upphöra, får emellertid endast fattas av en domstol. För att nå en överenskommelse kan de ta hjälp av tjänsten för medling i familjemål. De lokala myndigheterna kan hänvisa dem till relevant medlare. Föräldrar kan t.ex. själva komma överens om formerna för umgänget med barnet eller ta hjälp av en medlare för familjemål. Om avtalet inte fullgörs måste de emellertid vända sig till domstolen för att få en exekutionstitel (dvs. ett föreläggande).

När domstolarna fastställer formerna för umgänge med barnet fungerar de även som förlikningsorgan i en rättsprocess och försöker få till stånd ett avtal mellan parterna om umgänget med barnet. Domstolarna hör parterna så snart som möjligt och upplyser dem om deras möjlighet att ta hjälp av en

familjerådgivare, framför allt för att komma fram till en gemensam ståndpunkt om omvårdnaden av och ansvaret för barnet. En domstol kan vilandeförklara ett mål som rör ett barn, förutsatt att vilandeförklaringen inte leder till en försening som skadar barnets bästa och om de berörda parterna är villiga att delta i rådgivning utanför domstolen eller om tvisten, enligt domstolen, av något annat skäl kan lösas genom en överenskommelse mellan parterna.

7 I vilka frågor kan en domare fatta beslut om barnet om föräldrarna går till domstol?

Domstolarnas behörighet omfattar frågor som rör föräldrars rätt till kontakt med sina barn, ändringar av rätten till vårdnad, återställande av rätten till vårdnad, skyldigheten att betala underhållsbidrag och ändringar av underhållsbeloppet på begäran av en förälder.

8 Om domstolen beslutar att en förälder ensam ska ha vårdnaden om barnet, innebär det att han eller hon kan fatta beslut i alla frågor som rör barnet utan att först samråda med den andra föräldern?

Föräldrars och barns ömsesidiga rättigheter och skyldigheter uppkommer av föräldraskapet till barnen, som innebär att föräldern till ett barn är skyldig att ta hand om barnet. En förälders och ett barns ömsesidiga skyldigheter och rättigheter beror på vem som har vårdnaden om barnet, dvs. om endast en förälder har vårdnaden om barnet kan den föräldern fatta beslut i alla frågor som rör barnet utan att först rådgöra med den andra föräldern.

En förälder kan ha ensam vårdnad om ett barn från barnets födsel, t.ex. om föräldrarna uttryckligen har meddelat att de vill att den ena föräldern ska ges föräldraansvaret i samband med sin avsiktsförklaring beträffande erkännande av faderskap. En förälder kan exempelvis även ges ensam vårdnad i följande tre fall:

En förälder ges ensam vårdnad om föräldern vid en domstol har begärt att vårdnaden om barnet helt eller delvis ska flyttas över till honom eller henne. En förälder begär normalt ensam vårdnad om föräldrar som har gemensam vårdnad lever permanent åtskilda eller av något annat skäl inte längre vill ha gemensam vårdnad.

En förälder kan också utöva vårdnaden ensam om föräldrarna har gemensam vårdnad men en förälder tillfälligt har förbjudits att utöva vårdnaden. Om en förälder som getts ensam vårdnad på grundval av lagbestämmelser eller ett domstolsavgörande tillfälligt förbjuds att utöva vårdnaden och det inte finns anledning att förvänta sig att skälen till förbudet kommer att upphöra, beviljar domstolen den andra föräldern vårdnaden om detta är till barnets bästa. En domstol ger även den andra föräldern vårdnaden om den förälder som har ensam vårdnad har avlidit eller frångagit vårdnaden, såvida detta inte strider mot barnets bästa.

9 Om domstolen bestämmer att föräldrarna ska ha gemensam vårdnad om ett barn, vad innebär det i praktiken?

Om föräldrarna har gemensam vårdnad tar de gemensamt hand om sina barn och fullgör sina vårdnadskyldigheter på eget ansvar och enhälligt med hänsyn till barnets bästa. Föräldrar med gemensam vårdnad har även rätt att gemensamt företräda barnet.

Om föräldrar som har gemensam vårdnad inte lyckas komma överens i en viktig fråga som rör barnet kan en domstol, på en förälders begäran, ge en förälder rätt att ensam fatta beslut i frågan. Om rätten att fatta beslut överförs får domstolen begränsa rätten att fatta beslut eller ålägga den förälder som utövar rättigheten kompletterande skyldigheter.

10 Till vilken domstol eller myndighet ska jag vända mig om jag vill göra en ansökan om föräldraansvar? Vilka formella krav måste vara uppfyllda och vilka handlingar ska jag bifoga till min ansökan?

Vårdnadsstiver avgörs av distriktsdomstolarna. Vid en vårdnadsstivt måste käranden väcka talan vid distriktsdomstolen. Talan ska väckas vid distriktsdomstolen på barnets hemvistort.

Av ansökan ska domstolens namn, kärandens personuppgifter, den berörda personens och deras barns personuppgifter samt kärandens yrkanden framgå. I ansökan ska även de faktiska omständigheterna anges och käranden ska förteckna och lägga fram den bevisning som han eller hon förfogar över. Ansökan ska skrivas under av käranden och kärandens ombud. Om käranden företräds av ett ombud måste en fullmakt eller något annat intyg som styrker att ombudet är befullmäktigat bifogas ansökan.

Stämningsansökan och bevisning måste inges i skriftlig form, på estniska. Om en part i målet ger in en framställan, ett överklagande eller skriftlig bevisning som inte är på estniska, kan domstolen fastställa en tidsfrist för när en bestyrkt översättning av de aktuella handlingarna ska ha ingetts.

Frågor som rör fastställandet av en förälders rättigheter i förhållande till ett barn och formerna för umgänge med barnet, dvs. vårdnadsrelaterade frågor, kan också avgöras i en talan, om detta begärs i en talan i samband med äktenskapsskillnad eller betalning av underhåll.

11 Vilket förfarande ska tillämpas i sådana fall? Finns det något brådskande förfarande?

Domstolarna prövar mål om föräldraansvar i enlighet med bestämmelserna i civilprocesslagen, med beaktande av de skillnader som föreskrivs för förfaranden efter ansökan (se civilprocesslagen [1]).

I ett brådskande förfarande kan en domstol endast pröva kravet på underhållsbidrag från en förälder som lever åtskilt från barnet. Vårdnadsrelaterade frågor kan inte prövas i ett förenklat förfarande. Vårdnadsrelaterade frågor prövas dock efter en ansökan och skiljer sig därför från en vanlig talan. I en fråga som avgörs efter ansökan fastställer domstolen själv de faktiska omständigheterna och samlar själv in den bevisning som krävs, om inte annat föreskrivs i lag.

Domstolen är inte bunden av de ansökningar eller fakta som parterna i förfarandet lägger fram eller av deras bedömning av de faktiska omständigheterna, om inte annat föreskrivs i lag. Kraven på att föra protokoll över förhandlingar och delge handlingar är också mindre strikta. I vårdnadsrelaterade frågor kan domstolar även tillämpa åtgärder för att reglera utövandet av umgänge med barnet under förfarandet eller för att säkra framtida efterlevnad av avtal.

Domstolen får vidta säkerhetsåtgärder eller interimistiska åtgärder om det finns anledning att misstänka att underlåtenhet att vidta de åtgärder som domstolen förordnat om kan göra det svårt eller omöjligt att verkställa en dom. I ett familjerättsligt ärende som ska avgöras efter ansökan får interimistiska åtgärder tillämpas av varje domstol inom vars domkrets åtgärderna ska vidtas. Sådana åtgärder inbegriper exempelvis återlämnande av barnet till den andra föräldern eller efterlevnad av underhållsskyldigheten. Domstolar kan bland annat ålägga svaranden att betala underhåll under tiden förfarandet pågår eller ställa säkerhet för efterlevnaden av betalningsskyldigheten.

[1] Civilprocesslagen (RT I 2005, 26, 197; RT I, 21.06.2014, 58). Se <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513122013001/consolide>.

12 Kan jag få rättshjälp för att täcka kostnaderna för förfarandet?

Om domstolen kommer fram till att en fysisk person inte kan betala kostnaderna på grund av hans eller hennes ekonomiska situation, kan domstolen helt eller delvis befria den personen från kostnaderna för juridiskt bistånd och betalning av den statliga avgiften.

13 Går det att överklaga ett beslut om föräldraansvar?

Ett avgörande i ett förfarande efter en ansökan sker i form av ett föreläggande. Om inte annat föreskrivs i lag gäller samma bestämmelser som vid förelägganden som utfärdas efter att en talan väckts. Ett överklagande kan inges mot ett föreläggande om vårdnad i enlighet med de allmänna bestämmelser som reglerar överklaganden, om klaganden anser att förstainstansdomstolens avgörande grundades på en överträdelse av en lagbestämmelse (t.ex. om förstainstansdomstolen felaktigt har tillämpat en materiell eller processuell lagbestämmelse). Av ovan nämnda skäl kan man även inge ett överklagande i en rättsfråga (väcka kassationstalan) till högsta domstolen.

14 I vissa fall kan det vara nödvändigt att göra en ansökan till en domstol eller till en annan myndighet för att få ett beslut om föräldraansvar verkställt. Vilket förfarande ska tillämpas i sådana fall?

Vårdnadsrelaterade frågor prövas efter ansökan. I ett familjerättsligt ärende som avgörs efter en ansökan utfärdar domstolen ett föreläggande som kan verkställas från och med tidpunkten för ikraftträdandet, om inte annat föreskrivs i lag. Ett föreläggande som utfärdats efter en ansökan utgör en exekutionstitel. Om en gäldenär underlåter att frivilligt följa föreläggandet om vårdnad verkställs föreläggandet i ett verkställighetsförfarande som grundas på

den ansökan som käranden ingav. Käranden måste inge en ansökan till en exekutionstjänsteman i den domkrets där käranden har sin hemvist eller sitt säte eller där gäldenärens tillgångar finns. I ett ärende som rör rätten till umgänge med ett barn arbetar exekutionstjänstemannen, i ett verkställighetsförfarande, tillsammans med en företrädare för de lokala myndigheterna på den ort där barnet har hemvist – eller i undantagsfall på den ort där den person som har ålagts en förpliktelse har hemvist – som har särskild sakkunskap när det gäller interaktion med barn. Vid behov föreslår exekutionstjänstemannen för de lokala myndigheterna att barnet tillfälligt ska omhändertas av socialtjänsten. Om den person som har ålagts en förpliktelse hindrar tvångsverkställighet kan han eller hon dömas till böter.

15 Hur får jag ett beslut om föräldraansvar som har meddelats i en annan medlemsstat erkänt och verkställt i den medlemsstat där jag bor?

Enligt rådets förordning (EG) nr 2201/2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar ska en dom som har meddelats i en medlemsstat erkännas i de andra medlemsstaterna utan att något särskilt förfarande behöver anlitas. Förordningen tillämpas av alla EU-medlemsstater utom Danmark.

En dom om utövande av föräldraansvar över ett barn, som har meddelats i en medlemsstat och som är verkställbar i den staten och har delgetts, ska verkställas i en annan medlemsstat sedan domen på ansökan av part förklarats vara verkställbar där. Detta kräver att en ansökan om en verkställbarhetsförklaring inges till en domstol.

Information om vilken domstol en sådan ansökan ska inges till finns [här](#).

En part som ansöker om eller bestrider erkännande eller ansöker om en verkställbarhetsförklaring måste inge

- a) en bestyrkt kopia av domen,
- b) intyget om domar om föräldraansvar,

Formuläret finns [här](#).

En dom om föräldraansvar erkänns inte

- a) om ett erkännande uppenbart skulle strida mot grunderna för rättsordningen i den medlemsstat där domen görs gällande (ordre public), med hänsyn tagen till barnets bästa,
- b) om domen i strid med grundläggande rättegångsregler i den medlemsstat där den görs gällande har meddelats utan att barnet har fått möjlighet att komma till tals, såvida det inte är fråga om ett brådskande fall,
- c) om domen har meddelats i någons utevaro och den uteblivne inte har delgivits stämningsansökan eller motsvarande handling i tillräckligt god tid och på ett sådant sätt att han kunnat förbereda sitt svaromål, såvida det inte kan fastställas att den uteblivne otvetydigt har godtagit domen,
- d) om en person begär det och hävdar att domen hindrar honom eller henne att utöva sitt föräldraansvar, om domen har meddelats utan att personen i fråga har fått möjlighet att yttra sig,
- e) om domen är oförenlig med en senare dom om föräldraansvar som har meddelats i den medlemsstat där domen görs gällande,
- f) om domen är oförenlig med en senare dom om föräldraansvar som har meddelats i en annan medlemsstat eller i den icke-medlemsstat där barnet har hemvist, såvida den sist meddelade domen uppfyller de nödvändiga villkoren för erkännande i den medlemsstat där domen görs gällande, eller
- g) om förfarandet enligt artikel 56 i rådets förordning (EG) nr 2201/2003 inte har följts.

16 Till vilken domstol i den medlemsstat där jag bor ska jag vända mig för att överklaga erkännandet av ett beslut om föräldraansvar som meddelats av en domstol i en annan medlemsstat? Vilket förfarande är tillämpligt i sådana mål?

Information om vilken domstol en sådan ansökan ska inges till finns [här](#).

En part som ansöker om eller bestrider erkännande eller ansöker om en verkställbarhetsförklaring måste inge

- a) en bestyrkt kopia av domen,
- b) det intyg om domar om föräldraansvar som avses i artikel 39 i rådets förordning (EG) nr 2201/2003.

Formuläret finns [här](#).

17 Vilken lag tillämpas i föräldraansvarsfrågor om barnet eller parterna inte bor i den medlemsstaten eller har olika medborgarskap?

Enligt den estniska lagen om internationell privaträtt [1] regleras förhållandet mellan ett barn och dess förälder av lagen i det land där barnet har hemvist. Dessutom ska 1996 års Haagkonvention om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn tillämpas mellan konventionsstaterna.

Fastställandet av tillämplig lag kan även omfattas av avtal om rättslig hjälp. Estland har ingått avtal om rättslig hjälp med följande länder:

Avtalet om rättslig hjälp och rättsförhållanden mellan Lettland, Litauen och Estland (1993).

Avtalet om rättslig hjälp och rättsförhållanden i civil-, familje- och straffrättsliga frågor mellan Estland och Ryssland (1993).

Avtalet om rättslig hjälp och rättsförhållanden i civil-, och straffrättsliga frågor mellan Estland och Ukraina (1995).

Avtalet om rättslig hjälp och rättsförhållanden i civil-, arbets- och straffrättsliga frågor mellan Estland och Polen (1999).

Eftersom alla parter i de avtal om rättslig hjälp som ingåtts med Litauen, Lettland och Polen även är parter i 1996 års Haagkonvention har parterna beslutat att tillämpa konventionens lagvalsregler.

[1] Lagen om internationell privaträtt (RT I 2002, 35, 217). Se <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513112013009/consolide>.

Den här webbsidan hör till portalen [Ditt Europa](#).

Du får gärna [lämna synpunkter](#) på innehållet

This webpage is part of an EU quality network

De nationella versionerna av sidan sköts av respektive kontaktpunkt. Översättningarna har gjorts av EU-kommissionen. Det är möjligt att översättningarna ännu inte tar hänsyn till eventuella ändringar som de nationella myndigheterna har gjort. Varken det europeiska rättsliga nätverket eller kommissionen påtar sig något som helst ansvar för information eller uppgifter som ingår eller åberopas i detta dokument. För de upphovsrättsliga regler som gäller för den medlemsstat som ansvarar för denna sida hänvisas till det rättsliga meddelandet.